

BÂBÜRLÜ İMPARATORLUĞU'NUN SİYASİ TARİHİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

An Evaluation On Political History Of Bâbur Empire

*Bedrettin BASUĞUY**

ÖZET

1526'da Bâbur Şah tarafından temelleri atılan Bâbürlü İmparatorluğu, 1858 yılına kadar Hindistan'da hüküm sürmüş önemli bir Türk devletidir. Hindistan'da kültür ve medeniyetin gelişmesinde büyük bir rol oynayan Bâbürlüler, şaşırtıcı derecede zengin bir tarihi miras bırakmışlardır. Hindistan'ın Müslümanlaşmasında önemli katkıları olan Bâbürlüler, Hindistan'da yaşayan farklı etnik ve dîni grupları 300 yılı aşkın bir zaman diliminde adaletle yönetmişlerdir. Ekber Şah döneminde gücünün zirvesine çıkan Bâbürlüler, 1556'dan 1605 yılına kadar devam eden fetihlerle çok bölgeli bir imparatorluk kimliği kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bâbürlüler, Hindistan, Türkler, Bâbür, Hümayûn, Ekber, Cihangir, Şah Cihan, Evrengzib

ABSTRACT

Bâbur Empire is an important Turkish state founded by Bâbur in the Indian subcontinent and reigned between 1526 and 1858. Bâburs, playing a major role in the development of culture and civilization in India, legated a surprisingly rich historical heritage. Bâburs, who made important contributions to the islamization of Indian, ruled different ethnic and religious communities with justice over three hundred years. Bâbur Empire reached the summit of his power during the reign of Akbar

* Arş. Gör. Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ABD
(bbasuguy@bingol.edu.tr)

and achieved a multi-regional empire identity with the conquest from 1556 to 1605.

Key Words: *Bâbürs, India, Turks, Bâbur, Humayûn, Akbar, Jahangir, Shah Jahan, Aurangzeb.*

1.GİRİŞ

Bâbürlü İmparatorluğu, modern öncesi dünya tarihinde bilinen en büyük merkezî devletlerden biridir. On yedinci asrın sonuna kadar Hindistan Kıtası'nın büyük bölümü (3.2 milyon kilometre kare) ve 100 ile 150 milyon arasında değişen bir nüfus kitlesi üzerinde güçlü bir siyasi otorite kurdu. Timur Hindistan'ı, rakibi olan iki büyük devlet Osmanlı ve Safevî'yi toprakları ve imkanları açısından geride bırakmıştı. Bâbürlü İmparatorluğu ise sahip olduğu topraklar ve hükmettiği nüfus bakımından Çin'deki Ming İmparatorluğuyla kıyaslanabilir.

Bâbürlü İmparatorluğu'nun serveti ve ihtişamı olağanüstüydü. İmparatorluğun hazinesi, fethedilmiş onlarca hanedanlığın hazinelerini barındırıyordu. İmparatorluğun tacı ve tahtı paha biçilmez değerli taşlarla süslenmişti. Neredeyse tüm gözlemciler imparatorluğun refahından ve çok yönlü kültüründen etkilenmişlerdi. Merasimler, saray kuralları, muzik, şiir, mimarinin en ince ayrıntıları ve saraya ait eşyalar seçkin ve yüksek bir aristokrasi kültürü ortaya çıkarmıştı. İmparatorluğun zarif kültürü, yıkılışından uzun zaman sonra da etkisini devam ettirdi. Minyatür sanatında kendini gösteren Bâbürlü tarzı veya hayranlık uyandıran Tac Mahal gibi yapıları bugün bile güçlü bir cazibeye sahiptirler. Daha sonraları başta İngilizler olmak üzere Avrupalı devletleri Hindistan'a musallat eden ve imparatorluğun yıkılışına zemin hazırlayan sebepleri de bu zengin ihtişamda aramak gerekir.

Bâbürlüler, Ekber Şah'tan itibaren yaklaşık 170 yıl (1556-1719) dinamik, merkezi ve güçlü bir yapı olarak kalmaya devam etti. İmparator, devlet erkânına ve imparatorluğun her türlü emrini gerçekleştirmeye amade, sadakatini kanıtlamış askerlere rahatlıkla hükmetti. İnsan gücü, para, enformasyon ve kaynaklar ihtiyaç duyulduğu sürece düzenli ve rutin bir şekilde imparatorluğun bir ucundan diğer ucuna nakledildi. Bâbürlülerin başarısı, son derece yetenekli hükümdarlar tarafından icra edilen yoğun ve aktif yönetim tarzının ürünüydü. Askeri zaferler, toprakların genişlemesi ve merkezî kontrol, imparatorun ve vezirinin yönetme becerilerine ve stratejik vizyonlarına dayanıyordu.

Bu çalışmada, Hindistan-Türk Kültürü ve Medeniyeti açısından son derece zengin bir dönem olan, fakat ihmal edilen¹ Bâbürlü İmparatorluğu'nun kuruluşundan yıkılışına kadar olan tarihi ana hatlarıyla ele alınacaktır. Bâbür'den Evrengzîb'e kadar Bâbürlü tahtına oturmuş hanedan üyeleri, dönemlerinin önemli olayları da nazara alınarak incelenecektir.

2. BÂBÜR ŞÂH (1526-1530) VE BÂBÜRLÜ İMPARATORLUĞU'NUN KURULUŞU

1526 yılında Zahîrüddîn Muhammed Bâbur tarafından kurulan Bâbürlü Devleti Batılı kaynaklarda Moğollara (Mughal, Mughol, Mughul India) nisbetle anılmakta² ise de batılı tarihçilerin bu kanaati tarihi gerçekliğe aykırılık teşkil etmektedir. Türklerde özellikle İslam'dan sonra

¹ Bâbürlü dönemi Osmanlı ve Selçuklu devirleriyle kıyaslandığında küçümsenemeyecek bir tarihi öneme haiz olduğu halde maalesef ülkemizde yeteri kadar araştırılmamış bakir bir alan olarak araştırmacıların ilgisini beklemektedir. Bu alanda daha çok Farsça ve İngilizce yapılan çalışmalar mevcuttur.

² David Nicolle, *Mughul India*, London 1993, s.3.

devlete kurucusunun adını vermek genellikle bir âdet olduğu gibi³ Bâbürlü Devleti'nin kurucusu olan Zahirüddin Bâbür de Moğol olarak adlandırılmayı istememiş ve bir Türk olarak bilinmeyi tercih etmiştir⁴. Devletin kurucusu ve Çağatay Türkleri'nden olan Babür'ün meşhur eseri Babürnâme de batılı tarihçilerin bu yanlış kanaatini çürütecek sağlam delillerle doludur⁵.

Bâbür Şah 1526 yılında Panipat Meydan Savaşı'nda Lûdî kuvvetlerini yenerek Hindistan'daki Lûdî Saltanatı'na son verdi ve Bâbür hanedanını kurdu⁶. Bu savaşta Bâbür 12.000 kişilik birlikleriyle 100.000 kişilik Delhi ordusunu mağlub etti⁷. Bâbür Şah 1527 yılında savaşçı bir halk olarak meşhur olmuş Racpûtlar'ı Kanva'da yenerek Hindistan'daki hâkimiyetini sağlamlaştırdı.⁸ 1530 yılında sağlık durumu bozulmaya başlayan Bâbür önde gelen devlet adamlarını toplayarak oğlu Hümâyün'ün hükümdarlığını kabul ettirdikten kısa bir süre sonra Agra'da vefat etti.⁹ Bâbür vefat ettiği sırada Merkezî Asya Bölgeleri, Kabil, Pencab, Delhi, Bihar'ın önemli bir kısmı ve Güney Guwalior bölgesi Bâbür İmparatorluğunun sınırları dâhilindeydi¹⁰.

Bâbür Hindistan'daki feodaliteye dayalı devletlere son vererek, siyasi birliği sağladı ve ülkesini istikrara kavuşturdu. Ticaret yollarının

³ Erdoğan Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Ankara 2006, s. 353.

⁴ Nicolle, *Mughul India*, s. 3.

⁵ Nuri Köstüklü, *Yeni ve Yakın Çağda Kurulan Türk Devletleri*, Konya 2011, s. 35; Bu konuda geniş bilgi için bkz. Bâbür Şah, *Bâbüname*, Haz. Reşit Rahmeti Arat, Ankara 200.

⁶ Barbara N. Ramusack (2004), "The Indian Princes and Their States", Gordon Johnson (ed), *The New Cambridge History of India*, III, 252.

⁷ John F. Richards (1993) "The Mughal Empire", Gordon Johnson (ed), *The New Cambridge History of India*, I, 8.

⁸ Enver Konukçu, "Bâbürlüler", *DIA*, IV, 1991, 401.

⁹ Nicolle, *Mughul India*, s. 5.

¹⁰ Richards, "The Mughal Empire", 9.

güvenliğini sağlayan Bâbü, ticaretin canlanması için limanlar kurdu ve Hindistan'ı döneminin en güçlü devletleri arasına soktu¹¹.

Bâbü Şah çağdaş bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde saldırgan/agressif bir kişilik olarak görülebilir fakat askeri liderlik vasıfları güçlü olan Bâbü Şah, hanedanının menfaatleri için mücadele etmiş ve haleflerine güçlü bir devlet bırakmıştır. İhtişamlı bir hayat yaşayan Bâbü Şah, tedbirli, cesur, neşeli, yetenekli bir şair ve ihtiyatlı olduğu sürece başarılı bir profil sergilemiştir.¹²

Bâbü Şah, Şark Tarihi'nin ünlü ve büyük serdarlarından biridir. Tarihçilerin anlattığına göre Bâbü Hanedanı'nın kurucusu olan Bâbü Şah, civanmert ve geçimli bir sultan idi. Dostlarına ihsan ve sadakat ile muamele eden Şah, düşmanlarına karşı da insaf ve lütüf ile davranmıştır. Bütün fütûhatında imkânlar elverdiği sürece insan öldürmekten sakınmıştır. Yumuşak bir tabiata sahip olan Bâbü'nün merhameti ve ali-himmeti şairlik yeteneğinde tezahür etmiştir.¹³

Ülkesine kalıcı ve saygın bir Sünni anlayış yerleştiren Bâbü aynı zamanda Merkezî Asya'nın önemli sûfi akımlarından biri olan Nakşibendi tarikatıyla da ailevi bir bağ kurmuşu¹⁴.

Aynı zamanda iyi bir komutan olan Bâbü'nün ilk orduları sayıca küçük Türk, Moğol, İran ve Afgan birliklerinden oluşmaktaydı. Türk askerlerinin çoğu “yigit” ünvanını kazanmış cesur askerlerdi, komutanları ise “beg” ünvanını kullanırlardı. Türklerden müteşekkil seçkin bir askeri sınıf vardı. Bunlar askerlik hizmetini yapamayacak kadar yaşlandıklarında resim, şiir veya yay sanatıyla uğraşırlardı. Bâbü'nün “has tâbîn”/özel takipçiler olarak bilinen yakın çevresi tecrübeli

¹¹ Seyyid Hidayet, “Târih-i Siyasî-İctimâi-yi Bâbüriyan”, *Mecelle-i Suhan Tarîh*, 3, 1387, s. 79.

¹² Nicolle, *Mughul India*, s. 7.

¹³ İbrahim Safâî, “Bâbü Şah” *Mecelle-i Armağan*, 9, 1339, s. 392

¹⁴ Richards, ” The Mughal Empire”, 9.

komutanların komutası altında onluk veya ellilik birliklere bölünmüş en iyi askerlerden meydana gelmişti. Bâbür'ün "tümender" komutanlar komutasında organize olmuş süvari birliklerinin yapısı az bir farkla Cengiz Han ordularının yapısını andırıyordu¹⁵.

Bâbür ordusunun gücü, Bâbür'ün daha çok Özbek rakiplerinden öğrendiği üstün disiplin ve taktik anlayışında yatar. Bâbür'ün oldukça detaylı otobiyografisi *Bâbürnâme* ordunun donanımı hakkında ilginç detaylar vermektedir¹⁶. Buna göre seçkin süvari birlikleri zırhlı atlar kullanmaktaydı. Ateşli silahlar bilinmekteydi ve bazı fitilli silahlar zırh ve kalkanlara zarar vermek için yeterli derecede güçlüydü. Nitekim Bâbürlü Devleti'nin temellerinin atıldığı Paniput zaferi ateşli silahlar ve Türk atlısının üstün savaş kabiliyeti ile kazanılmıştır¹⁷.

Bâbür kurduğu devlet ve tarihte oynadığı rol itibarıyla Türk tarihinin mümtaz simalarından biri olmuştur. Batılı yazarlar o devirde pek az hükümdarda görülen, farklı özellikleri şahsında birleştirmiş Bâbür'den hayranlıkla bahsederler ve başka hiçbir kahramanın kendisini onun *Bâbürnâmesi*'ndeki kadar güzel tasvir edemediği kanaatindedirler¹⁸. Wisconsin-Madison Üniversitesi tarih profesörü D. O. Morgan *Bâbürnâme*'nin tarihsel önemini şu cümleyle özetlemektedir. "Bâbür İmparatorluğunun kurucusu Bâbür'ün otobiyografisi, Ortaçağ İslam Dünyası'nı anlamak adına yazılmış en kayda değer ve en ilgi çekici kitaplardan biridir¹⁹.

¹⁵ Nicolle, *Mughul India*, s. 7.

¹⁶ Bâbürlülerin askeri teşkilatı hakkında bkz. T.W.Haig, "Hind-Türk İmparatorluğu", *İA*, V, 1997, 492.

¹⁷ Ali Yılmaz (2007), "Moğol İstilasından Sonra Kurulan Bazı Türk Devletleri" Cemil Öztürk (ed) *Türk Tarihi ve Kültürü*, s.94, Ankara .

¹⁸ Konukçu, "Bâbürlüler", *DIA*, IV, 401.

¹⁹ D. O. Morgan, (1999) "The Bâbürnâme, Memoirs of Bâbür, Prince and Emperor" *Journal of the Royal Asiatic Sosityety*, IX, 296.

2.1.HÜMAYÛN ŞAH (1530-1556)

1530 yılında tahta geçen Nasîruddin Muhammed Hümayûn, Bâbü Şâh'ın Hindistan'da kazandığı toprakları korumak ve genişletmek adına ağır sorunlarla karşılaştı. Hümayûn'un karşılaştığı problemlerin temelinde kardeşleriyle giriştiği iktidar mücadelesi yatmaktadır. Timurlulardan miras alınan sistem gereği Hümayûn, ülkesinin yönetimini dört kardeşi arasında paylaştırdı. Kuzeybatı'da Mirza Süleyman, Badakşan'ın yönetimini üstlenirken kardeşi Kamran Kabil ve Kandahar'ın idaresinden sorumluydu. Keza Askerî ve Hindal kardeşlerin her biri Hindistan'da büyük bir bölgeyi yönettiler²⁰. Bir yıl içinde Kamran kardeşi Askerî'nin de yardımıyla Pencab'ı işgal etti ve Hümayûn'un iktidarını tehdit etmeye başladı. Sonra da Hümayun'u Pencab üzerindeki hâkimiyetini tanıyan bir anlaşma yapmak zorunda bıraktı. Böylece Hümayun Babür İmparatorluğu'nun iki stratejik noktası olan Pencab ve Merkezi Asya'nın imkanlarından yararlanmaktan mahrum kaldı²¹.

1540 yılında Afgan ordusuyla savaştan Hümayûn'un ordusu büyük bir mağlubiyet aldı. Uzun süren savaşlardan dolayı yorgun ve moralsiz olan Bâbü ordu, panikleyerek geri çekilirken askerlerin çoğu kaledildi. Kaçarak Akra'ya sığınan Humayün, Kabil'e sığınmak istediye de kardeşi Kamran buna izin vermedi. Çaresiz bir şekilde tahtını kaybeden Hümayûn uzun bir süre sürgün hayatı yaşadı. 1544 yılında bir mülteci olarak Safevi hükümdarı Şah Tahmasb'a sığındı²². Hümayûn, kendisini ve beraberindeki birkaç bin kişinin hayatını garantiye almak

²⁰ Richards, "The Mughal Empire", 9.

²¹ Richards, "The Mughal Empire", 9.

²² Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, s. 356.

.....
için, Safevi sarayında maruz kaldığı baskılar sonucu Şiiliği kabul etti²³. Bu ilk testten başarıyla geçen Hümayûn, Şah Tahmasb'ın iltifatlarına nail oldu ve sonunda Tahmas, Hümayûn'la kaybettiği saltanatını geri verecek bir yardım anlaşması yaptı. Hümayûn iyi hazırlanmış bir Babür-Fars ordusunun başında Kandahar'dan ilerleyerek Kabil'i kuşattı. Sekiz yıl boyunca kardeşi Kamran'la mücadele eden Hümayun, nihayet 1553 yılında Kabil'i geri aldı. Kamran, Hümayûn'e esir düştü ve bir daha iktidara gelmemesi için gözüne mil çekildi²⁴. Bu zafer Babür tarihinde bir dönüm noktasıdır. Yaklaşık onüç yıl sürgün hayatı yaşayan Hümayûn, Şah Tahmasb'ın yardımıyla kabettiği tahtını geri aldı ve Kuzey Hindistan'daki fetihlerine kaldığı yerden devam etti. Bu zafer aynı zamanda Babür devletinin ikinci kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir²⁵.

1555 yılında Afgan ordusunu yenerek Delhi'ye giren Hümayûn Babür Monarşisi'ni restore etti. Böylece Babür restorasyonu da tamamlanmış oldu. Ne var ki hümayun'un az bir vakti kalmıştı. 1556 yılında Delhi Kalesi'ndeki kütüphanesinin merdivenlerinden düşen Hümayûn iki gün sonra vefat etti²⁶. Ailesi, kendisinden sonra tahata geçecek kişiyi belirleyecek bir anlaşmaya varıncaya kadar, ölümünü on yedi gün sakladı. Netice'de Hümayûn'un genç oğlu Celaluddin Muhammed Ekber üzerinde karar kılındı²⁷.

Hümayun cömert ve zevk sahibi bir padişahı. Hikmet ve Riyadat ile uğraşır, şair, sanatçı ve bilim damlarını himaye ederdi. Türkçe ve Farsça şiir yazardı. Astronomiye meraklı olan Hümayun, yıldızları tanırdı. Yıldızları izlemek için Kütüphanesi'nin damına çıkar, sabah

²³ Richards, "The Mughal Empire", 11.

²⁴ Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, s. 356.

²⁵ Yılmaz, "Moğol İstilasından Sonra Kurulan Bazı Türk Devletleri", s. 95.

²⁶ Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, s. 356.

²⁷ Richards, "The Mughal Empire", 12.

ezanına kadar yıldızları seyrettiler. Yine böyle bir gecede merdivenlerden inerken düştü ve hayatını kaybetti²⁸.

2.2.EKBER ŞAH (1556-1605) VE BÂBÜRLÜ İMPARATORLUĞU'NUN YÜKSELİŞ DÖNEMİ

Babası öldüğünde henüz on dört yaşında olan Ekber, 15 Şubat 1556 tarihinde Celâleddîn Ekber Şah adıyla tahta çıktı. Hâkimiyet alanı Kâbil, Pencap, Delhi ile Agra'dan ibaretti²⁹.

Uzun süren hâkimiyeti boyunca Ekber Şah, herhangi bir yere başkent olarak duygusal ya da politik bir bağlılık hissetmedi. Onun sarayı, evi, divanı, hayvanları, hazinesi ve cephanesi koşullara göre bir yerleşim yerinden diğerine taşınıyordu. Hükümlerini istediği zaman kolayca mobilize ediyordu. İmparatorluk karargâhının büyük çadırları, hızlı bir şekilde istediği alana inşa ediliyordu. Ekber Şâh, fizikî bir mekandan ziyade kendisini İmparatorluğun başkenti/direği olarak görüyordu³⁰.

Hükümdarlığının ilk yıllarından itibaren yayılma siyaseti takip eden Ekber Şah, ülke topraklarını doğu ve güneydoğu istikametine doğru genişletti³¹. Malva, Gondvana'da Garha-Ktanga Gond Racialığı, Çitor, Kalincar, Gucerat, Bihar, Bengal, Keşmir, Sind, Belucistan, Mekran ve Kandahar'ı hâkimiyeti altına aldı. 1595-1601 yılları arasında Ahmednagar dâhil olmak üzere komşu devletlere de boyun eğdiren Ekber, böylece Hindistan'ı tek bir merkezi idare altında toplamayı başaran ilk hükümdar olma vasfını elde etti³².

²⁸ Hidayet, "Târîh-i Siyasi-İctimai-yi Bâbüriyan", s.81.

²⁹ Konukçu, "Ekber Şah", DIA, X, 1994, 542.

³⁰ Richards, "The Mughal Empire", 12.

³¹ Konukçu, "Ekber Şah", DIA, X, 542.

³² B. Stein-D. Arnold, *A history of India*, 2010, s. 165

Ekber, komşu devletler, Safeviler ve Özbeklerle de yakın ilişkilerde bulundu. Safevilerin, Özbeklerle olan görüş farklılıklarından faydalanan Ekber, Afganistan'daki hakimiyetini yine emin ellerde bulundurdu. Ekber'i ülkesinde ve çevresinde büyükleştiren olayların başında zaferler zinciri yanında toprak reformunu uygulaması da gelmektedir. Muzaffer Han Tilbeti ile Todar Mal bu reformları yoluna koyarken, iyi bir vergi işleyişi geliştirdiler.³³

Bâbürlü İmparatorluğu'nun en büyük fatihi olan Ekber³⁴, aynı zamanda bir reformist olarak da tarih sahnesindeki yerini almıştır. Bütün dinlere hoşgörüyle yaklaşan Ekber Şah, muhtemelen Hindular'la Müslümanlar arasındaki çatışmalara son vermek ve onları bir araya getirmek amacıyla İslam, Hristiyanlık, Zerdüştlük, Hinduizm ve Budizm gibi dinlerin ilkelerinden yola koyularak, "Din-i İlahî"³⁵ adıyla yeni bir din icat etmiştir³⁶. Tâkipçileri çok az olan bu yeni din İslam alimleri ve Müslümanlar tarafından şiddetle eleştirilmiş, bu uğurda çeşitli risale ve mektuplar yayınlanarak yeni dinin merdud olduğu ifade edilmiştir³⁷. Ne var ki Ekber Şâh'ın bu yeni dîni icat etmesinde dönemin dalkavuk alimlerinin etkisi büyük olmuştur. Ebü'l-fazl el-Allâmî, sultanın bazı akıl ve mantık dışı veya çocukça denilebilecek hareketlerine Allah'a yakınlık ve ibadet vasfını veriyor, kaside ve methiyelerinde onu dünyaya ilahi bir vazifenin ifasına gelmiş bir hükümdar olarak övüyordu³⁸.

³³ Konukçu, "Bâbürlüler: Hindistan'daki Temürlüler", Türkler, Ankara 2002, 1333.

³⁴ Stanley Lane-Poole, *Aurangzib and The Decay of The Mughal Empire*, Oxford ts. s. 7.

³⁵ Din-i ilahî hakkında geniş bilgi için bkz. Makhanlal Roychoudhury-M.A.-B.L.-Sastri, *The Din-i İlahi or The Religion of Akbar*, İndia 1941.

³⁶ Nicolle, *Mughul India*, s. 8.

³⁷ Stein-Arnold, *A history of India*, s. 167

³⁸ Roychoudhury, *The Din-i İlahi or The Religion of Akbar*, s. XXVI-XXVII; Konukçu, "Ekber Şah", DIA, X, 543.

Ekber Şah dînî reformla yetinmeyip Bâbü Devleti ve ordusuyla ilgili yapısal reformlar da gerçekleştirdi. O, daimi bir güç olarak, ordusunu sürekli savaşa hazır bulundurmak için direk hazineden maaş alan profesyonel askerliği geliştirdi³⁹.

Ekber'in yeni ordu yapısının temelinde mansabdarlık sistemi vadi. Bu sistem salt ordu yapısıyla ilgili olmayıp aynı zamanda sivil yapının da işleyişinde vardı⁴⁰. Mansab derece veya rütbe, mansabdar ise rütbe sahibi anlamına gelmektedir. Mansabdarlık sistemi esasen İrânlılardan alınmış, Bâbü ve Hümayun döneminde kullanılmış ise de bu sistemi yeniden revize edip kurumsallaştıran Ekber Şah'tır⁴¹. Ekber, imparatorluk yetkililerini 33 rütbeye ayırmış, her rütbenin maaşını da tesbit etmişti. Mansab vermede din ve etnisite farkı gözetilmezdi. Liyakat esas alınırdı⁴².

Ekber'in askerî sistemde yaptığı en köklü değişikliklerden biri de maaşların ödenmesiyle ilgilidir. Teorik olarak bütün mansabdarlar maaşlarını doğrudan merkezi hazineden alacaklardı. Realitede sistemin hızla gelişip kompleks bir yapıya bürünmesinden dolayı bu, her zaman mümkün olmamıştır⁴³.

Ekber Şah 1605 yılında vefat ettiğinde, hakimiyeti bölgeleri aşmış bir imparatorluğu miras bıraktı. Yarım asırlık hükümranlığı boyunca Hindistan'ın başat gücü oldu. Gençlik dönemlerinden itibaren Bâbü ordusunu zaferden zafere taşıyan birçok önemli savaş kazandı. Hiçbir kral veya krallar koalisyonu Bâbü ordusunun karşısında

³⁹ Nicolle, *Mughul India*, s. 8.

⁴⁰ Richards, "The Mughal Empire", 24.

⁴¹ Andre Wink, *Makers of the Muslim World Akbar*, Oxford 2009, s. 65.

⁴² Gülseren Halıcı Özkan (2001), "XVII. Yüzyıl Başlarında Hint Alt Kıtasında Devlet Yönetiminin Yeniden oluşturulması", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 41, 167.

⁴³ Nicolle, *Mughul India*, s. 8.

duramadı. Kazandığı her bir zafer, devleti para, insan ve silah bakımından daha çok zenginleştirdi. Ekber'in ünü bütün Hindistan'ı kapladı. Nice krallar gelip emrine girdi. Nice krallıklar imparatorluğunun bir ili hükmüne geçti. Bâbürlü İmparatorluğu'na muhteşem bir dönem yaşattı. Onun dönemi Bâbürlü imparatorluğun altın çağı olarak kabul edilmektedir⁴⁴.

Hindularla iyi geçinen Ekber Şah, Hindu ayinlerine katılmış, bayramlarında Hinduların millî kıyafetlerini giyerek onlarla bayramlaşmıştır. Yine Hintli bir kadınla evlenen Ekber'in bu kadından Selim isminde bir oğlu olmuştur⁴⁵.

Hoşgörülü, hakperest, cesur, cömert, halka düşkün ve misafirperver olan Ekber Şah, faziletli idi. Farsça ve Türkçe konuşuyordu. Etrafında Farsça, Türkçe ve Arapça konuşan alimler ve santkarlar vardı. 20.000 nüshadan müteşekkil büyük bir kütüphânesi vardı. Arapça, Türkçe, Farsça ve Hintçe yazılmış değerli eserleri kütüphanesine alıyordu. Ekber Şah'ın zamanında mûsikî revaçtaydı; fakat şiir ve edebiyat diğer sa⁴⁶nat dallarından daha ilerdeydi. Ekber şah okuryazar olmadığı halde ilme ve âlimlere bu derece düşkün idi. İyi şiir inşâd ettiği de rivayet edilmektedir.⁴⁷

3. EKBER ŞÂH'TAN SONRA BÂBÜRLÜ DEVLETİ

3.1. CİHANGİR (1605-1627)

⁴⁴ Richards, "The Mughal Empire", 56.

⁴⁵ Muhammed Alihan, "Celâleddin Muhammed Ekber Şah", *Mecelle-i Armağan*, 1351, 11-12, s. 818

⁴⁶ Stein-Arnold, *A history of India*, s. 170.

⁴⁷ Hidayet, "Târîh-i Siyasî-İctimaî-yi Bâbüriyan", s.82-83.

Ekber'den sonra oğlu Selim, 1605 yılında "Ebu'l-Muzaffer Nûreddîn Muhammed Cihangir Gazi" lakabını alarak Bâbürlü Tahtı'na çıktı⁴⁸.

Cihangir, 1612'de Afganlıların Bengal'de çıkardığı tehlikeli ayaklanmayı bastırdı. Daha sonra Mevar Racası Amar Sing de Cihangir ile siyasi rekabete başladı. Cihangir'in saltanatu esnasında Portekiz, Hollanda, Fransa ve İngiltere Hindistan'a karşı sömürge politikalarını geliştirdiler⁴⁹.

Flemenkler, İngilizler ve Portekizliler özellikle doğu Hindistan'da ticari şirketler kurarak burayı sömürmeye başladılar. Bu bağlamda Cihangir'le ilişkiler kurmaya çalıştılar⁵⁰. 1615'te Sir. T. Roe İngiltere adına Bâbürlü hükümdarı tarafından kabul edildi. Cihangir'in oğlu ve Dekken valisi Hürrem ona bazı ticari kolaylıklar sağladı⁵¹.

Dekken'de Melik Amber ayaklanması ve Marata'lar tarafından desteklenmesi Cihangir'i ciddi sıkıntılara soktuysa da Şehzade Hürrem 1621'de babası adına Dekken'de sükûneti sağladı⁵².

Safevî hükümdarı Şah Abbas 1622'de Kandahar'ı eline geçince, Cihangir Şah, kaleyi geri alması için Hürrem'i görevlendirdi. Fakat Şehzade babasının emrine itaat etmeyerek Melik Amber'le ittifak kurdu⁵³.

1626'da Mahâbat Han Cihangir'e karşı ayaklanarak onu esir aldıysa da Cihangir aynı yılın sonuna doğru kurtuldu. Cihangir Şah

⁴⁸ Richards, "The Mughal Empire", 95.

⁴⁹ Yılmaz, "Moğol İstilasından Sonra Kurulan Bazı Türk Devletleri", s. 95.

⁵⁰ Hidayet, "Târîh-i Siyasî-İctimaî-yi Bâbüriyan", s.85.

⁵¹ Konukçu, "Bâbürlüler", DIA, IV, 401.

⁵² Konukçu, "Bâbürlüler: Hindistan'daki Temürlüler", Türkler, 1333.

⁵³ Stein-Arnold, *A history of India*, s. 170.

1627'de Keşmir'den Lahor'a doğru giderken yolda öldü ve Ravi Nehri'nin kıyısında Şah Dârâ denilen yerde gömüldü⁵⁴.

Cihangir, saltanat değişikliğinden faydalanarak başkaldıranların Delhi'ye bağlanması için çalıştı. Babasının Müslümanlara karşı yürüttüğü baskıya son verdi. Ağır cezalara son veren Cihangir, vergi toplanmasındaki bozuklukları gidererek, vergi gelirlerinin daha sağlıklı biçimde devlet hazinesine girmesi için tedbirler aldı. Avrupalılara Hindistan'a ticaret tesisleri kurma izni verdi. Böylece İngilizlerin Hindistana sızmalarına zemin hazırlanmış oldu.⁵⁵

3.2. ŞAH CİHAN (1628-1658)

1627'de vefat eden Cihangir'in yerine oğlu Şah Cihan tahta geçti. Saltanatı esnasında Hindistan'ın baskın hükümdarı olan Şah Cihan, geniş bölgeleri kontrolü altında tutmayı başardı ve eşsiz bir askeri ve ekonomik güce sahip oldu.⁵⁶

Şah Cihan, dedesi Ekber Şah tarafında inşa edilen büyük kalenin içindeki Akra'yı başkenti olarak yeniden kurdu. Akra 1648 yılına kadar, Bâbürlü sarayı ve ordusu imparatorluğun yeni başkenti Delhi'deki Şahcihanabad'a taşınıncaya kadar, başkent olarak kalmaya devam etti⁵⁷.

Şah Cihan'ın önemli özelliklerinden biri İslami politik kültürle barışık yaşaması ve Müslümanlarla, bilhassa sûfilerle iyi münasebetler kurmasıdır⁵⁸. Şer'i hükümlerin uygulanmasına önem veren Şah Cihan, Müslümanların dînî bayramlarını da önceleri pek alışılmadık bir tarzda büyük bir coşkuyla kutladı. Örneğin 1633 yılında Hz. Peygamber'in

⁵⁴ Richards, "The Mughal Empire", 117.

⁵⁵ Yılmaz, "Moğol İstilasından Sonra Kurulan Bazı Türk Devletleri", s. 95.

⁵⁶ Richards, "The Mughal Empire", 119.

⁵⁷ Richards, "The Mughal Empire", 119

⁵⁸ Harbans Mukhia, *The Mughals of India*, 2004, s. 39.

doğumu münasebetiyle halka açık büyük bir kutlama programı tertib etmiş, bu törende ezberden Kuran okuma yarışması düzenlemiş ve törene katılan ulema ve sufilere par hediyeleri vermiştir⁵⁹.

Mukaddes şehirlere karşı uzun zamandır ilgisini yitirmiş Bâbürlü İmparatorluğu Şah Cihan döneminde yeniden ilgi duymaya başladı. Şah Cihan, Hac kervanlarının Hac ibadetini gerçekleştirmeleri için İmparatorluğun resmi bir kurumu olan hac emirliğini yeniden aktif hale getirdi. Her sene iki imparatorluk gemisi masrafları devlet tarafından karşılanan Hindistan hacılarını Gucerat'tan Hicaz'a götürmeye başladı.⁶⁰

Şah Cihan Dönemi Bâbürlü mimari ve sanatının altın dönemi olarak kabul edilmektedir.⁶¹ Şah Cihan'ın ilk eserlerinden birisi, eşi Ercümen Banu Begüm adına ölümünden sonra 1630'da Agra'da inşa ettirdiği eşsiz "Tac Mahal" türbesidir. Osmanlı mimarlarından Ustad Mehmed İsa Efendi'nin planı üzerine yapılan ve bu gün de güzelliğini koruyan Tâc Mahal 22 yılda tamamlanmıştır⁶².

Mütedeyyin bir padişah olan Şah Cihan, dedelerinin özgürlükleri önemseyen yolundan da vaz geçmedi. Müslümanlarla Hindular arasında fark gözetmeyen Şah Cihan, adil bir yönetim sergiledi. Bu dönemdeki özgürlük ortamının sağladığı imkanlarla ilim, şiir ve sanatta büyük gelişmeler yaşandı. Özellikle mimaride Bâbürlülerin en kudretli ve verimli padişahı olarak kabul edilmektedir.⁶³

⁵⁹ Richards, "The Mughal Empire", 122.

⁶⁰ Richards, "The Mughal Empire", 122.

⁶¹ Richards, "The Mughal Empire", 123.

⁶² Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, s. 372.

⁶³ Hidayet, "Târih-i Siyasî-İctimaî-yi Bâbüriyan", s. 87.

4. SON BÜYÜK İMPARATOR EVRENGZİB ŞAH (1658-1689) VE BÂBÜRLÜ İMPARATORLUĞU'NUN YIKILIŞI

Şah Cihan'ın dört oğlundan biri olan Evrengzîb diğer kardeşleriyle giriştiği taht mücadelesini kazandıktan sonra Âlemgîr lakabıyla 158 yılında tahta geçti⁶⁴. Evrengzîb 90 yaşında vefat edinceye kadar Bâbürlü İmparatorluğun kudretli bir padişahı olarak yaklaşık yarım yüz yıl tahtta kaldı⁶⁵.

Saltanat döneminin ilk yirmi yılında Delhi'deki Şahcihanabad başkent olarak kalmaya devam etti. Ertesi on yıl, Racistan ve Dekkan'daki seferlerden dolayı İmparatorluğun büyük karargahı seyyar başkent oldu⁶⁶.

Evrengzîb, saltanatının ilk otuz yılında kendini daha güçlü bir İslamî rejim oluşturmaya ve imparatorluğunun sınırlarını genişletmeye adanmıştı. Topladığı vergilerle Bâbürlü İmparatorluğu'nun en zengin hükümdarı olan Evrengzîb, Güney'e doğru yaptığı seferlerde kazandığı zaferlerle Bâbürlü İmparatorluğu'nun sınırlarını 3.2 milyon km'lik bir alandan daha fazla genişletti. Yine saltanatı döneminde 100-150 milyon arası bir nüfûsa hükmetti⁶⁷.

Seleflerine nisbeten mutaassıp bir Müslüman olan Evrengzîb, Ekber Şâh'ın çok dinliliği esas alan ideolojisine son verdi. Evrengzîb'in tâkip ettiği dînî siyaset kısaca şundan ibaretti: 'Bâbürlü İmparatorluğu Hindistan'daki Müslüman toplumun yararına, şeriat kurallarıyla yönetilen bir İslam devleti olmalıdır. Rejim, inançsız toplulukları ıslah etmek için

⁶⁴ Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, s. 363.

⁶⁵ Richards, "The Mughal Empire", 165.

⁶⁶ Richards, "The Mughal Empire", 165.

⁶⁷ Jadunath Sarkar, *History of Aurangzib*, Calcutta 1912, XI.

elinden gelen bütün gayreti sarf etmelidir.⁶⁸ İslam Dini, Hindistan'da ileriye doğru son hamlesini Evrengzîb döneminde gerçekleştirdi⁶⁹.

Evrebzîb'in benimsediği dînî anlayış onu imparatorluğunun gayr-ı Müslimlere yönelik politikalarıyla yüzleştirmeye götürdü. 1669 yılında yayımladığı bir fermanla yakın dönemlerde şeriata aykırı yapılmış tapınakların yıkılmasını emretti. İmparatorluğu döneminde bu tapınakların tamamı olmasa da büyük bir kısmı resmi yetkililerce tahrip edildi⁷⁰.

Evrengzîb imparatorluğun hazinesini son derece titiz bir şekilde, reyanın ihtiyaçları için kullanmaya gayret etti. Hazineyi şahsî giderleri için kullanmadığı gibi, israf olarak gördüğü büyük binaların yapımı için de sarf etmedi. Bunun tek istisnası Lahor'da 1671'de yapımına başlanıp 1673'te tamamlanan Bâdşâyî Mescidi'dir⁷¹. Bu cami dünyanın en büyük meşitlerinden bir olarak kabul edilmektedir.

Evrengzîb'in 1689'da vefatından sonra parlaklığını kaybeden Bâbürlü Devleti, zayıfladığı gibi hükümdarlar da gelişen dış baskı neticesinde zayıfladılar. İran'da Safevîleri yıkarak başa geçen Nâdir Şah Afşar, 1738'de sefere çıkıp, önce Kabil'i daha sonra Pencab ve Delhî'yi işgal etti. Hint hazinelerini İran'a taşıdı⁷².

Öte taraftan Avrupalı devletler de Bâbürlü İmparatorluğu'nu ortadan kaldırmak için büyük çaba sarf ettiler. 1760 yılında tahta geçen Şah Âlem, İngiliz himayesine giren ilk Bâbürlü hükümdarı oldu⁷³.

⁶⁸ Richards, "The Mughal Empire", 171.

⁶⁹ Jadunath Sarkar, *History of Aurangzîb*, XI; Stein-Arnold, *A history of India*, s. 175.

⁷⁰ Richards, "The Mughal Empire", 175.

⁷¹ Hidayet, "Târîh-i Siyasî-İctimaî-yi Bâbüriyan", s. 89.

⁷² Konukçu, "Bâbürlüler: Hindistan'daki Temürlüler", *Türkler*, 1338.

⁷³ Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, s. 363.

Bâbürlülerin son hükümdarı II. Bahadır Şah, 1857'de İngilizlere karşı büyük bir ayaklanma hareketi başlatarak tekrar bağımsızlığını ilan ettiyse de İngilizler bu ayaklanmayı kanlı bir şekilde bastırdı. Sadece Delhi'de 30 bin kişi öldürüldü⁷⁴. II. Bahadır Şah'ın zindana atılmasıyla Bâbürlü Hanedanı Hindistan'da tarih sahnesinden çekildi. İngiltere uzun süre Bâbürlü İmparatorluğunun topraklarını sömürdü. İkinci Dünya savaşı sonunda Bâbürlü İmparatorluğu toprakları üzerinde Hindistan ve Pakistan adıyla iki bağımsız devlet kurulmasına izin verdiyse de elini bu bölgeden tamamıyla çekmedi⁷⁵.

5.SONUÇ

1526 yılında Zahîrüddîn Muhammed Bâbur tarafından kurulan Bâbürlü İmparatorluğu tarihin en önemli Türk devletlerinden biridir. Bâbur Şah tarafından sağlam temellere dayalı olarak kurulan devlet, Hümayun Şah döneminde kuruluş aşamasını tamamlamış, Hindistan'ın en parlak gücü olmuştur.

Ekber Şâh döneminde zirveye çıkan Bâbürlüler, 1556'dan 1605 yılına kadar ardı ardına yapılan fetihlerle çok bölgeyi bir imparatorluk kimliği kazanmıştır. Aynı zamanda büyük bir reformist olan Ekber Şah, çağını aşan modern ve dayanıklı kurumlar kurmuştur. İmparatorluğun dinamik bir biçimde hızla genişlemesi ve büyümesi Ekber Şah'ın ölümüyle son bulmamış; aksine 1556'dan 1689'da Evrengzîb'in ölümüne kadar, derinleşerek devam etmiştir.

Bâbürlü imparatorluğu, dayanıklı ordusu ve çağına göre profesyonel askeriyle savaşçı bir devlet kimliği sergilese de hayranlık uyandıracak derecede zengin bir medeniyet kurmuştur. Güney Asya sanat ve kültürüne büyük etkisi olan Bâbürlüler'in mimaride ulaştıkları

⁷⁴ Köstüklü, *Yeni ve Yakın Çağda Kurulan Türk Devletleri*, s. 38.

⁷⁵ Yılmaz, "Moğol İstilasından Sonra Kurulan Bazı Türk Devletleri", s. 96-97.

nokta bugün bile erişilmez olarak kabul edilmektedir. Şah Cihan'ın yaptırdığı ve Bâbürlü Mimarisi'nin en ince örneklerinden biri olan Tac Mahal, Unesco tarafından Dünya Kültür Mirası'na alınmıştır.

Farklı etnik ve dinsel yapıların hâkim olduğu Hindistan'da üçyüz yılı aşkın adil bir yönetim sergileyen Bâbürlüler, Evrengzîb'den sonra zayıflamaya başladı. Afşar Hanedanı'nın kurucusu Nadir Şah'ın saldırıları ve İngilizlerin baskısıyla iyice zayıflayan Bâbürlüler 1857'de tarih sahnesinden çekildiler.

KAYNAKÇA

1. ALİHAN, Muhammed, "Celâleddîn Muhammed Ekber Şah", *Mecelle-i Armağan*, 11-12, 1351.
2. Bâbür Şah, *Bâbüname*, Haz. Reşit Rahmeti Arat, Ankara 2000.
3. GOMMANS, Jos, *Mughal Warfare*, Taylor&Francis e-Library 2003.
4. HAİG, T.W., "Hind-Türk İmparatorluğu", *İA*, V, 1997.
5. HİDAYET, Seyyid, "Târîh-i Siyasî-İctimaî-yi Bâbüriyan", *Mecelle-i Suhan Tarih*, 3, 1387.
6. KONUKÇU, Enver, "*Bâbürlüler: Hindistan'daki Temürlüler*", Türkler, Ankara 2002.
7. -----, "Bâbürlüler", *DIA*, IV, 1991.
8. -----, "Ekber Şah", *DIA*, X, 1994
9. KÖSTÜKLÜ, Nuri, *Yeni ve Yakın Çağda Kurulan Türk Devletleri*, Konya 2011.
10. LANE-POOLE, Stanley, *Aurangzib and The Decay of The Mughal Empire*, Oxford ts.
11. MERÇİL, Erdoğan, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Ankara 2006.
12. MORGAN, D. O., (1999) "The Bâburnâma, Memoirs of Bâbur, Prince and Emperor" *Journal of the Royal Asiatic Sosyety*, IX.
13. NİCOLLE, David, *Mughul India*, London 1993.

14. N. RAMUSACK, Barbara (2004), "The Indian Princes and Their States", Gordon Johnson (ed), *The New Cambridge History of India*.
 15. ÖZKAN, Gülseren Halıcı (2001), "XVII. Yüzyıl Başlarında Hint Alt Kıtasında Devlet Yönetiminin Yeniden oluşturulması", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 41
 16. RİCHARDS, John F. (1993) "The Mughal Empire", Gordon Johnson (ed), *The New Cambridge History of India*.
 17. ROYCHOUDHURY, Makhanlal -M.A.-B.L.-SASTRİ, *The Din-i İlahi or The Religion of Akbar*, İndia 1941.
 18. SAFÂÎ, İbrahim, "Bâbür Şah" *Mecelle-i Armağan*, 9, 1339.
 19. SARKAR, Jadunath, *History of Aurangzib*, I, Calcutta 1912.
 20. STEIN, B., – ARNOLD, D., *A history of India*, 2010.
 21. WİNK, Andre, *Makers of the Muslim World Akbar*, Oxford 2009.
- YILMAZ, Ali (2007), "Moğol İstilasından Sonra Kurulan Bazı Türk Devletleri"
Cemil Öztürk (ed)